Соціологія

DOI: 10.15421/1720101

УДК: 355:316.35

Криза маскулінності та здоров'я військовослужбовців-чоловіків

Юрій Калагін, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У статті розглядаються проблеми збереження здоров'я чоловіків-військовослужбовців у контексті реалізації гендерних стереотипів. Автор наводить результати соціологічного дослідження, що було проведене у лабораторії прикладних соціологічних досліджень кафедри соціології та політології НТУ «ХПІ» у 2020 році. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю забезпечення людськими ресурсами військових формувань, які шостий рік захищають суверенітет та територіальну цілісність України. Особовий склад військових формувань в Україні комплектується переважно чоловіками, тому вкрай важливе підтримка та збереження здоров'я чоловіків. Проблема полягає в тому, що ідеологія маскулінності, пануюча у соціумі, часто спонукає чоловіків обирати стратегію особистісної поведінки, небезпечну для особистого здоров'я. Науковці світу у середині ХХ століття звернули увагу громадськості на питання здоров'я чоловіків як на серйозну соціальну проблему сучасності. Пізніше вже чоловічі студії у США зосередили увагу на дослідженні наслідків реалізації маскулінної ідеології для чоловічого здоров'я. Вітчизняні науковці досліджували окремі аспекти впливу маскулінної ідеології, але подібні дослідження у контексті соціального забезпечення військових формувань України початку ХХІ століття не проводилися. Автор досліджує вплив на поведінку чоловіків таких стереотипів, як «чоловіки не плачуть», «чоловіки повинні бути сильними», «чоловік – годувальник родини» та доводить, що вони мають негативні ефекти. Результати дослідження показали, що ідеологія маскулінності формує стереотипи, що можуть негативно вплинути на здоров'я чоловіків. Намагання чоловіків, які не мають відповідних ресурсів, наслідувати стереотипи маскулінної ідеології призводять до негативних наслідків. Тому, на думку автора, сьогодні необхідно формування більш критичного ставлення до звичних стереотипів про «справжнього чоловіка».

Ключові слова: Збройні Сили України, військові формування України, військовослужбовці-чоловіки, ідеологія маскулінності, гендерні стереотипи, здоров'я чоловіків

Crisis of masculinity and health of male servicemen

Yurii Kalagin, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

The article looks at the problems of preserving social health and individuality in the context of realizing gender stereotypes. The author suggests the results of social research, which was conducted at the laboratory of applied social research of the department of social science and political science of NTU "KhPI" in 2020. Relevance is stipulated by the need to protect human resources in all forms, so that the shosty riches protect sovereignty and territoriality of Ukraine. The personnel of military formations in Ukraine is composed mainly of men, so it is extremely important to support and preserve the health of men. The problem lies in the fact that social media ideology is often panicky, often sponing people to take away the strategy of special behaviors is not a problem for social health. At the middle of the twentieth century, science at large turned out to be a huge respect for the nutrition of healthy's health and social problems of complicity. In fact, even more than one studio in the United States has earned respect for up to date realization of masculine and ideological ideas for individual health. Вітчизняні науковці долуджудували вкмі Aspects of the flood of masculine ideology, ale better understanding of the context of the social protection of the form of Ukraine in Ukraine on the cob of the 21st table was not carried out. The author has added to the behavior of those stereotypes such as

“do not cry”, “say that you are strong but strong”, “say that you’re the mother of the year of birth” to bring back the negative effects. The results of the previous show showed that ideological masculine formyk stereotypes, which can be negatively attributed to a healthy person. Namaganiya cholikiv, so as not to have more than one resource, follow stereotypes of masculine and ideological ideas to negative insights. That, to the author’s thought, is necessary to formulate more critical criticism to sound stereotypes about the “reference person”.

Keywords: *Armed Forces of Ukraine, military formations of Ukraine, military men, ideology of muscularity, gender stereotypes, men's health*

Кризис маскулинности и здоровье военнослужащих-мужчин

Юрій Калагін, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

В статье рассматриваются проблемы сохранения социального здоровья мужчин-военнослужащих в контексте реализации гендерных стереотипов. Автор приводит результаты социологического исследования, проведенного в лаборатории прикладных социологических исследований кафедры социологии и политологии НТУ «ХПИ» в 2020 году. Актуальность исследования обусловлена необходимостью обеспечения человеческими ресурсами военных формирований, которые шестой год защищают суверенитет и территориальную целостность Украины. Личный состав военных формирований в Украине комплектуется преимущественно мужчинами, поэтому крайне важна поддержка и сохранение здоровья мужчин. Проблема заключается в том, что господствующая в социуме идеология маскулинности, часто побуждает мужчин выбирать стратегию личностного поведения, опасную для социального здоровья. Ученые мира в середине XX века обратили внимание общественности на вопросы здоровья мужчин как на серьезную социальную проблему современности. Позже уже мужские студии в США сосредоточили внимание на исследовании последствий реализации маскулинной идеологии для мужского здоровья. Отечественные ученые исследовали отдельные аспекты влияния маскулинной идеологии, но подобные исследования в контексте социального обеспечения военных формирований Украины начала XXI века не проводились. Автор исследует влияние на поведение мужчин таких стереотипов, как «мужчины не плачут», «мужчины должны быть сильными», «мужчина – добытчик семьи» и доказывает, что они имеют негативные эффекты. Результаты исследования показали, что идеология маскулинности формирует стереотипы, которые могут негативно повлиять на здоровье мужчин. Попытки мужчин, которые не имеют соответствующих ресурсов, следовать стереотипам маскулинной идеологии приводят к негативным последствиям. Поэтому, по мнению автора, сегодня необходимо формирование более критического отношения к привычным стереотипам о «настоящем мужчине».

Ключевые слова: *Вооруженные Силы Украины, военные формирования Украины, военнослужащие-мужчины, идеология маскулинности, гендерные стереотипы, здоровье мужчин*

Постановка проблеми.

Шостий рік на сході України триває війна, яка кожного дня потребує величезних матеріальних, технічних, фінансових, інформаційних, але головне – людських ресурсів. Здійснюється постійна ротація особового складу частин та підрозділів, що виконують завдання у зоні проведення ООС. Сьогодні переважна більшість особового складу військових частин і підрозділів – чоловіки. Рівень боєздатності частин і підрозділів, готовність захищати ін-

тереси та територіальну цілісність України більшою мірою визначається станом здоров’я чоловіків. На жаль, тут ми маємо проблеми. В Україні дуже висока смертність чоловіків у працездатному віці, тривалість життя чоловіків – 67 років (на 10 років менша, ніж жінок). Стан соціального здоров’я чоловіків та особливо чоловіків-військовослужбовців викликає турботу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема здоров’я для чоловіків виникла давно. Науковці світу почали говорити

про чоловіче здоров'я, як серйозну соціальну проблему, у середині XX століття. Практично, із самого початку у діяльності феміністичних рухів була обґрунтована теза про те, що не тільки жінки, а чоловіки також страждають від гендерних ролей та стереотипів.

У 70-х минулого століття у західних країнах, зокрема у США, починають свою діяльність так звані чоловічі студії (або англійською *men's studies*). Найвідомішими дослідниками, які працювали у напрямку чоловічих студій, є: Майкл Кімел, Дональд Бел, Майкл Месснер, Джеф Херн (Бёрд, 2008, с. 25). Одним з напрямків дослідження вони обрали проблеми чоловіків у гендерному контексті. Чоловічі студії зосередили увагу, зокрема, на дослідженні наслідків реалізації маскуліної ідеології для чоловічого здоров'я. Аналіз результатів дослідження, проведених представниками студій, дозволив показати, що існує «плата за привілеї» для чоловіків. Для досягнення соціального статусу «справжнього чоловіка» необхідно докласти зусиль, довести оточуючим свою справжність, інколи це здійснюється шляхом ризикованої поведінки, ігноруванням норм самозбереження, техніки безпеки тощо. Результат такої поведінки: травматизм, хвороби чоловіків, депресія, стрес, алкогольна або наркозалежність та передчасна смерть. Чоловіки, які не досягли або не намагаються досягти соціального статусу «справжнього чоловіка», можуть бути відкинуті суспільством. Це є «плата за привілеї» для чоловіків.

Для позначення стереотипно чоловічих ролей вчені використовують термін «токсична маскуліність». Дослідник Браян Хейльман наголошує, що не кожен з чоловіків може бути фізично сильнішим, фізично домінувати над іншими, та й не всі цього хочуть. На чоловіка тиснуть вимоги чітких, жорстких стереотипів і це має досить негативні наслідки не тільки для чоловіків, а й для жінок також (Хейльман, 2020).

«Плата за привілеї» для чоловіків – один із основних атрибутів теорії гегемонної

маскулінності. Автором теорії гегемонної маскулінності є австралійський соціолог Р. Коннелл. Згідно з теорією в будь-якому суспільстві існує ієрархічний розподіл типів маскулінності. На вершині ієрархії знаходиться тип маскулінності, прийнятий більшістю у якості зразка для наслідування.

Американський дослідник Роберт Бреннан сформулював основні норми, дотримання яких приводить чоловіків на вершину маскуліної ієрархії: чоловік повинен уникати всього жіночного, чоловік повинен домагатися успіху і перемоги над іншими чоловіками, чоловік повинен бути сильним і не показувати слабкість; чоловік повинен бути «крутим» і не боятися насильства. На цій основі була створена Бреннанова шкала маскулінності (*The Brannon Masculinity Scale — BMS*) з 110 нормативних суджень, розрахованих на вимір традиційної маскулінності (Brannon, 1984; Кон, 2008). Майкл Кімел у 2008 році запропонував наступну систему норм маскулінності: хлопчики не плачуть; краще бути безрозсудним, ніж сумним; приймай все як чоловік; розмір має значення; не зупиняйся, щоб уточнити напрям; пай-хлопчики приходять до фінішу останніми; все зашибісь; дружба важливіше баб (Kimmel, 2008).

Американський письменник Джон Елдрідж знайшов своє пояснення кризи батьківства і мужності в сучасному суспільстві. Елдрідж впевнений, що мірою того, як чоловік відповідає на виклики, що йому ставить доля, він поступово проходить ініціацію. Він також вивів теорію так званих стадій змужніння. Кожен чоловік повинен бути спочатку коханим сином, потім ковбоєм, згодом воїном, люблячим царем і, нарешті мудрецем (Gazeta.ua, 2020).

Подальший розвиток проблема маскулінності набула в роботах Дж. Херна, Д. Моргана, М. Кауфмана, Дж. Мессершмидта та інших (Иоффе, 2017).

На пострадянському просторі, активно досліджував проблеми соціального здоров'я

чоловіків соціолог, антрополог, філософ Ігор Кон (1928-2011). У рамках проекту «Чоловік, який змінюється у мінливому світі», він показав, що великий пласт негативу для чоловічого здоров'я зумовлений тим, що традиційна маскулінна ідеологія поєднує високі соціальні претензії на владу, статус, повагу із виправданням і поетизацією вочевидь нездорового, але натомість «чоловічого» стилю життя, зокрема пияцтва, паління, невинуватених ризиків (Кон, 2002).

Однією з перших спроб розпочати обговорення проблеми маскулінності на академічному рівні в Україні було видання посібнику Тетяни Бурейчак «Соціологія маскулінності» у 2011 році (Бурейчак, 2011). Дослідження культури маскулінності, у рамках якої визначаються та закріплюються пануючі ролі, моделі поведінки та ставлення чоловіків, було здійснено Українським центром соціальних реформ на замовлення UNFPA у 2018 році (Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок).

Тамара Марценюк – соціологиня та гендерна дослідниця, вивчає проблематику маскулінності та мілітаризму під час масових протестів в Україні протягом листопада 2013 – лютого 2014 років (Марценюк, 2015).

У той же час практично відсутні дослідження впливу ідеології маскулінності на поведінку чоловіків-українців після завершення масових протестів або після повернення із зони бойових дій на сході України.

Мета статті: висвітлити основні наслідки негативного впливу гендерних стереотипів гегемонії маскулінності на соціальне здоров'я чоловіків-військовослужбовців.

З метою отримання первинної соціологічної інформації був використаний контент-аналіз результатів теоретичних та емпіричних гендерних досліджень 2017–2019 років.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Результати першого в Україні комплексного дослідження щодо ставлення чоловіків

до гендерної рівності, ініційованим Фондом ООН у галузі народонаселення, показали, що в Україні існує стійка сукупність уявлень суспільства про те, що означає бути чоловіком, це так звана «чоловіча коробка». Вона містить набір якостей, якими має володіти чоловік, щоб відповідати відведений йому ролі в суспільстві (Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок, 2018). Розглянемо вміст «чоловічої коробки».

Тривалий час вважається, що справжнього чоловіка характеризує стриманість у прояві емоцій. «Чоловіки не плачуть» – доволі розповсюджений стереотип, якому намагаються слідувати чоловіки. Вони стримані у прояві почуттів, тримають під контролем або глибоко ховають від людського ока свої почуття. Результати дослідження свідчать, що практично половина чоловіків ніколи не звертаються по емоційну підтримку, коли відчувають себе засмученими або розгубленими. У такий час вони обирають шлях маскування, ховання, замовчування або придушення емоцій. Чоловіки приховують свої почуття і вдають, що не переймаються. І хоча це розповсюджена стратегія, у дійсності вона призводить до безлічі негативних наслідків: міжособистісні відносини мають стриманий, прохолодний характер, який проявляється в обмеженому спектрі емоцій, у чоловіка менше близьких відносин з оточуючими, як наслідок – менше соціальної підтримки і в загальному зменшується рівень задоволення особистим життям. Відомий факт, що емоційні переживання і почуття людини дуже тісно пов'язані з фізичним станом організму і хворобами, що вражають його. Постійне стримування чоловіком емоцій призводить до появи таких психосоматичних захворювань, як мігрень, перенапруження та хронічна втома.

Аналіз результатів дослідження особливостей посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців Збройних сил України, які брали участь в антитерористич-

ній операції/операції об'єднаних сил, показав, що стриманість у прояві емоцій – той фактор, що погіршує структурно-динамічні особливості протікання посттравматичного стресового розладу українських військових. Наприклад, канд. мед. наук Н. Данілевська, вказує, що «значну роль в ампліфікації та екзацербачії посттравматичного стресового розладу грає психологічна нездатність до абстерції — звільнення від негативних думок та відчуттів за рахунок їх вербалізації, «розділення» переживань із близькими або сторонніми особами» (Данілевська, 2018).

Таким чином, намагання чоловіків реалізувати особистісну поведінку на вимогу стереотипу «чоловіки не плачуть» може привести до негативного впливу на їх здоров'я.

Наступним стереотипом, що характеризує «справжнього чоловіка» є уява про те, що «чоловік завжди повинен бути сильним і хоробрим». Слабкість для сучасного чоловіка – табу, найбільший страх і не дозволена розкіш. Відповідна поведінка чоловіка передбачає демонстрацію особистої відваги, безстрашності, героїчних вчинків, навіть якщо в цей час чоловік відчуває страх. При виборі стратегії поведінки у житті перевага віддається стратегії перемоги, підкорення, знищення опонента. Культивується агресивність як одна із найважливіших рис сучасного чоловіка. Результати чисельних досліджень свідчать, що агресія є однією з п'яти рис, яка є складовою гендерного стереотипу чоловіка (ГО «Український інститут дослідження екстремізму», 2017).

ЗМІ часто сприяють поширенню стереотипу про завжди сильного та хороброго чоловіка у громадській думці. Вони дуже часто ідеалізують і навіть гіперболізують силу, хоробрість, мужність чоловіків, створюють та пропонують ідеальний образ чоловіка. Наприклад, зовсім недавно це були Джеймс Бонд, Джон Маклейн, Рембо тощо.

Саме такі рольові моделі пропонуються хлопчикам змалечку, що стимулюють агресивну поведінку відносно інших хлопчиків

та дівчат з метою заподіяти їм моральну або фізичну шкоду. Сьогодні особливо актуальною стає проблема булінгу. За результатами міжнародних досліджень, Україна увійшла до ТОП-10 країн із поширеною дитячою агресією у школах. Жертвами при цьому є здебільшого хлопчики від 11 до 15 років. Для активізації боротьби з булінгом 19 січня 2019 року був прийнятий Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII, 2019). Закон України «Про освіту» доповнено пунктом, яким передбачено, що булінг (цькування) – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Також Закон вносить зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, згідно з якими встановлюється відповідальність за булінг: штраф від 850 до 1700 грн або громадські роботи на строк від 20-ти до 40-ка годин.

У шкільному віці починає формуватися модель поведінки дитини, яка визначає власне відношення до соціальних норм. У цьому випадку насилля як зручний алгоритм вирішення проблем, прийнятий у дитячому віці, може бути активно застосовуваним у дорослому житті та вважатися нормою взаємовідносин. Відповідно, дискримінація серед дітей може трансформуватися у різні форми насильства у дорослому віці. Результати дослідження показують, що «у жертв шкільного насилля штучно формується ненависть до людей, з одного боку, і вимога певної компенсації (сатисфакції) від людства

(інших осіб) – з іншого. У крайньому вигляді, це може призвести до того, що дитина перетвориться у маніяка, який буде прагнути помсти (Стоп шкільний терор. Як зупинити дитяче насилля?, 2017).

У той же час відбуваються зміни внутрішнього світу дитини. Результати досліджень показують, що «жертви шкільних знущань схильні до депресій, що сприяє формуванню суїцидальних думок, які реалізуються у житті. Збільшується кількість самогубств. За даними досліджень у Фінляндії, діти, які ставали жертвою переслідувань, у 4-ри рази більше схильні до суїцидальних настроїв, ніж їх однолітки, які не були об'єктами булінгу (Стоп шкільний терор. Як зупинити дитяче насилля?, 2017).

Жінки від чоловіків також очікують, що «чоловік завжди повинен бути сильним і хоробрим». Ми постійно знаходимо цьому підтвердження у повсякденному житті. Мабуть, узагальнене розуміння, яким треба бути справжньому чоловіку, було висловлено під час подій на «Євромайдані» у 2014 році, коли ми чули висловлювання, що ці події зробили хлопців справжніми чоловіками. Вони стали сміливими, сильними, вольовими, такими, якими і мають бути чоловіки.

«Чоловік завжди повинен бути сильним» – один із основних принципів виховання хлопчиків, дорослішаючи чоловіки намагаються слідувати цьому принципу. Під час російської агресії проти суверенітету та територіальної цілісності України в рамках шести хвиль мобілізації на військову службу були призвані 210 тисяч осіб, при цьому кожна шоста людина була добровольцем (Порошенко назвав кількість мобілізованих за період АТО, 2015).

Військовослужбовці, переважна більшість з яких – чоловіки, гідно перенесли всі тяготи і випробування війни та після оголошення демобілізації, повернулися до мирного життя. На жаль, війна – це біль, кров, складні рани та ушкодження, контузії та хвороби. Повернулися додому чоловіки, які от-

римали тяжкі травми, поранення, унаслідок чого стали інвалідами. На 1 липня 2019 року статус особи з інвалідністю внаслідок війни мали майже 11 тис. ветеранів. На жаль, погіршення стану здоров'я не дозволяє чоловікові «завжди бути сильним» у тому розумінні, про яке описувалося раніше. Ситуація змінюється кардинально: уяви про «справжнього чоловіка» залишаються у більшості чоловіків не змінними, а реальний стан здоров'я, фізичні можливості погіршуються. Це пряме підґрунтя виникнення серйозних проблем. Для подолання цієї проблеми, колишньому військовослужбовцю необхідно навчитися жити в нових реаліях, прийняти себе таким, яким він є. Знайти місце у суспільстві – означає вирішення проблеми, актуальне завдання захиснику, який повернувся додому. Але реальність така, що інваліди, колишні бійці, після курсу лікування, залишаються сам-на-сам зі своїми проблемами. «Держава робить безкоштовні протези, лікує за гроші з бюджету. Потім хлопці без ніг і рук повертаються у свої села, у райони, де немає роботи для абсолютно здорових, а покалічених, хворих, з обмеженими можливостями тим паче. А далі виникає питання: що їм робити?», – риторично запитує волонтер, керівник волонтерської ініціативи «Герої АТО» (atoheroes.org) Анатолій Мазарчук (Життя після війни: працевлаштування інвалідів держава не переймається, 2016). Ця проблема потребує уваги з боку суспільства, державних органів тощо.

Наступний аспект означеної проблеми полягає в тому, що стереотип «Чоловік завжди повинен бути сильним» передбачає не тільки фізичну силу чоловіка, а ще «справжній чоловік» повинний бути сильним в інтимному житті. Припускаємо, що тут є проблеми. Спробуємо обґрунтувати наше припущення. Згідно із загальновизнаним міжнародним стандартом із військових конфліктів, 90–95% учасників бойових дій згодом мають медичні (пов'язані з нервовою системою) і соціальні проблеми (Стратегія

гібридного миру, 2017). Відомий той факт, що негативні емоції безпосередньо впливають на формування певного спектру сексуальних дисфункцій, тому у чоловіків, які повернулись з фронту, нерідко виникають психологічні розлади, що супроводжуються проблемами у сексуальному житті. Наслідком виникнення означених проблем є поширення асоціальної поведінки чоловіків, що вкрай негативно впливає на здоров'я чоловіків. Необхідно шукати напрями розв'язання проблем, які виникають у чоловіків після демобілізації з військової служби.

Вказану проблему необхідно ретельно досліджувати, але ми розуміємо, що дослідження сексуальної поведінки дуже складні, тому що табу на розмови про секс, все ще існує у суспільстві. Не кожен чоловік наважиться розповісти про свої проблеми в інтимному житті, навіть лікарю, але знати реальний стан справ необхідно, тому досліджувати треба.

На жаль, інколи чоловіки не знаходять шлях розв'язання проблем та опиняються у безвихідній, тупиковій ситуації. Далі суїцид – умісне спричинення власної смерті, «За даними військової прокуратури, на початок червня 2017 зареєстровано близько 500 випадків самогубств учасників антитерористичної операції після повернення із зони бойових дій», – зазначає Аваков (Стратегія гібридного миру, 2017). Це дуже сумно.

Таким чином, на основі контент-аналізу результатів теоретичних та емпіричних гендерних досліджень 2017–2019 років, ми висвітлили основні наслідки негативно-го впливу гендерних стереотипів гегемонії маскулінності на соціальне здоров'я чоловіків-військовослужбовців.

Розглянувши окремі наслідки дії гендерних стереотипів гегемонії маскулінності на обрання

стратегії поведінки, ми виявили їх негативний характер впливу, руйнівну, спустошливу дію на здоров'я чоловіків-військовослужбовців.

Обрання стратегії поведінки відповідно до стереотипу: «Чоловіки не плачуть», якому намагаються слідувати більшість чоловіків, призводить до появи таких психосоматичних захворювань, як мігрень, перенапруження, хронічна втома й взагалі приводить до негативного впливу на фізичне та психічне здоров'я. Щодо військовослужбовців, то стриманість у прояві емоцій – той фактор, що погіршує структурно-динамічні особливості протікання посттравматичного стресового розладу.

Слідування у поведінці стереотипу: «чоловік завжди повинен бути сильним і хоробрим» вимагає обрання стратегії перемоги, підкорення, знищення чоловіком опонента. При цьому культивується агресивність як одна із самих важливих рис сучасного чоловіка. Як наслідок у реалізації обраної стратегії, ми спостерігаємо акти психологічного, фізичного, економічного та сексуального насильства з боку чоловіків. У разі відсутності у чоловіків ресурсів для такої поведінки, вони часто залишаються на самоті. На жаль, інколи чоловіки не знаходять шлях розв'язання проблем та опиняються у безвихідній, тупиковій ситуації, а далі – суїцид.

Матеріал однієї статті не дозволяє розкрити всі питання про причинно-наслідкові зв'язки стереотипів та погіршення здоров'я чоловіків-військовослужбовців, зрозуміло, що гендерні стереотипи можуть бути однією з причин цього явища. Проте проблема існує, на жаль, негативний характер впливу гендерних стереотипів має місце і це потребує уваги з боку науковців, громадських організацій, державних органів – усіх суб'єктів соціального життя.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Бёрд Ш. Теоретизирование маскулинности: современные тенденции в социальных науках. *Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскулинности и постсоветские практики* / под ред. Ш. Берд и С. Жеребкина. Санкт-Петербург : Алетей, 2008. С. 7–37.

Буреичак Т. Соціологія маскулінності : навч. посіб. – Львів : «Магнолія 2006», 2011. 142 с.

- Головні речі, які допоможуть виховати справжнього чоловіка. *Gazeta.ua*. 2016. 26 верес. URL: <https://gazeta.ua/articles/family/>.
- Данілевська Н. В. Сучасні особливості посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців ЗСУ. *Медична психологія*. 2018. Т. 13, № 3. С. 64–66.
- Життя після війни: працевлаштуванням інвалідів держава не переймається. *Deutsche Welle, DW*, Українська редакція. 2016. 24 верес. URL: www.dw.com/ukrainian.
- Иоффе Е. В. Нормы маскулинности и сексуальность мужчин. *Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М.К.Аммосова. Серия: Педагогика. Психология. Философия*. Якутск, 2017. № 3(07). С.51–60.
- Кон И. С. Гегемонная маскулинность как фактор мужского (не) здоровья. *Социология : теория, методы, маркетинг*. 2008. № 4. С. 5–16.
- Кон И. С. История и теория «мужских исследований». *Гендерный калейдоскоп. Курс лекций /под общей ред. д-ра экон. наук М.М. Малышевой*. Москва : Academia, 2002. С.188–242.
- Марценюк Т. О. Гендер і нація в українському суспільстві: маскулінності та Євромайдан 2013-2014. *Я : гендерний журнал*. 2015. № 1 (37). С. 4–9.
- Порошенко назвав кількість мобілізованих за період АТО. *Корреспондент.net*. 2015. 24 серп. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/3554599>.
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 5. Ст. 33.
- Стоп шкільний терор. Як зупинити дитяче насильство? Результати соціологічного дослідження. ГО «Український інститут дослідження екстремізму». 2017. URL: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf>.
- Стратегія гібридного миру. *Українська правда*. 2017. 22 черв. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2017/06/22/7147619/>.
- Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок. Результати соціологічного дослідження / Фонд ООН в галузі народонаселення (UNFPA), Уряд Великої Британії, Міністерством соціальної політики України. URL: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf>.
- «Токсична маскулінність»: чим небезпечна для чоловіків та жінок – розповідає дослідник Браян Хейлман. URL: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=90525>.
- Brannon R., Juni S. A Scale for Measuring Attitudes about Masculinity. *Psychological Documents*. 1984. Vol. 14, No. 1. P. 6–7, 9.
- Kimmel M. Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men. New York : Harper Collins, 2008.

REFERENCES

- Berd, Sh. (2008). Teoretiziruya maskulinnosti: sovremennye tendentsii v sotsial'nykh naukakh [Theorizing masculinity: current trends in the social sciences]. *Naslazhdenie byt' muzhchinoi: zapadnye teorii maskulinnosti i postsovetskie praktiki – The pleasure of being a man: Western theories of masculinity and post-Soviet practices*. Sh. Berd, S. Zhrebkina (Eds.). (pp. 7–37). Sankt-Peterburg: Aleteiya [in Russian].
- Brannon, R. A., Juni, S. (1984). Scale for Measuring Attitudes about Masculinity. *Psychological Documents*, 14 (1), 6–7.
- Burechak, T. (2011). *Sotsiologhiia maskulinnosti [Sociology of masculinit]*. Lviv: "Magnoliya 2006" [in Ukrainian].
- Danilevska, N. V. (2018). Suchasni osoblyvosti posttravmatychnoho stresovoho rozladu u viiskovosluzhbovtiv ZSU [Modern features of post-traumatic stress disorder in servicemen of the Armed Forces]. *Medychna psykhologhiia – Medical psychology*, 13 (3), 64–66 [in Ukrainian].
- Holovni rechi, yaki dopomozhut vykhovaty spravzhnoho cholovika [The main things that will help raise a real man]. (2016, September 26) *Gazeta.ua*. retrieved from <https://gazeta.ua/articles/family/> [in Ukrainian].
- Ioffe, E.V. (2017). Normy maskulinnosti i seksual'nost' muzhchin [Norms of masculinity and sexuality of men]. *Vestnik Severo-Vostochnogo federal'nogo universiteta im. M.K.Ammosova. seriya: Pedagogika. Psikhologiya. Filosofiya – Bulletin of the M.K. Ammosov Northeastern Federal University. Series: Pedagogy. Psychology. Philosophy*, 3(07), 51–60 [in Russian].
- Kimmel, M. (2008). Guyland: The Perilous World Where Boys Become Men. New York: Harper Collins.
- Kon, I. C. (2008). Gegemonnaya maskulinnost' kak faktor muzhskogo (ne) zdorov'ya [Hegemonic masculinity as a factor of male (un) health]. *Sotsiologiya : teoriya, metody, marketing – Sociology: theory, methods, marketing*, 4, 5–16 [in Russian].
- Kon, I. S. (2002). Istoriya i teoriya «muzhskikh issledovaniy» [History and theory of "male research"]. *Gendernyi kaleidoskop. Kurs lekttsii – Gender kaleidoscope. Course of lectures*. M. M. Malysheva (Ed.). (pp. 188–242). Moskva: Academia [in Russian].
- Marcenyuk, T. O. (2015). Hender i natsiia v ukrainskomu suspilstvi: maskulinnosti ta Yevromaidan 2013-2014 [Gender and the nation in Ukrainian society: masculinity and Euromaidan 2013-2014]. *Ya : hendernyi zhurnal – Me : gender journal*, 1 (37), 4–9 [in Ukrainian].
- NGO "Ukrainian Institute for the Study of Extremism" (2017). *Stop shkilnyi teror. Yak zupynyty dytiache nasyllia? Rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia [Stop school terror. How to stop child violence? The results of a sociological study]*. Retrieved from <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf> [in Ukrainian].

On amendments to some legislative acts of Ukraine on combating bullying. No. 2657-VIII. (2019). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR) – Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 5, art. 33 [in Ukrainian].

Poroshenko nazvav kil'kist mobilizovanykh za period ATO. [Poroshenko named the number of mobilized during the anti-terrorist operation]. (2015, August 24). *Korrespondent.net*. Retrieved from <https://ua.korrespondent.net/ukraine/3554599> [in Ukrainian].

Stratehiia hibrydnoho myru [Strategy of the hybrid world] (2017, June 22). *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2017/06/22/7147619/> [in Ukrainian].

"Toksychna maskulinnist": chym nebezpechna dlia cholovikiv ta zhinok – rozpovidaie doslidnyk Braian Kheilman ["Toxic masculinity": what is dangerous for men and women - says researcher Brian Heilman]. Retrieved from <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=90525> [in Ukrainian].

United Nations Population Fund (UNFPA), Government of the United Kingdom, Ministry of Social Policy of Ukraine. (n. b.). Suchasne rozuminnia maskulinnosti: stavlennia cholovikiv do hendernykh stereotypiv i nasylstva shchodo zhinok. Rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia [Modern understanding of masculinity: men's attitudes towards gender stereotypes and violence against women. Sociological survey results]. Retrieved from <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf> [in Ukrainian].

Zhyttia pislia viiny: pratsyevlashtuvanniam invalidiv derzhava ne pereimaietsia [Life after the war: the state does not care about the employment of the disabled]. (2016, September 24). Deutsche Welle, DW, *Ukrainska redakciya – Deutsche Welle, DW, Ukrainian edition*. Retrieved from www.dw.com/ukrainian [in Ukrainian].

Калагін Юрій

Доктор соціологічних наук, професор
Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»

Email: kalagin_y@ukr.net

Kalagin Yuri

Doctor of Sociological Sciences, Full Prof
National Technical University "Kharkiv Polytechnic
Institute"

ORCID: 0000-0002-9681-5743

Цитування: Калагін, Ю. (2020). Криза маскулінності та здоров'я військовослужбовців- чоловіків. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 23 (11), 51–59. doi: 10.15421/1720101

Citation: Kalagin, Yu. (2020). Kryza maskulinnosti ta zdorovia viiskovosluzhbovtiv-cholovikiv [Crisis of masculinity and health of male servicemen]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (11), 51–59. doi: 10.15421/1720101

Стаття надійшла / Article arrived: 08.10.2020

Схвалено до друку / Accepted: 17.11.2020